

Є. М. Карпов, М. С. Кулик

Авіація

АВІАЦІЯ (франц. aviation, від лат. avis – птах) – 1) узагальнена назва літальних апаратів, важчих за повітря, призначених для польотів у навколосемному повітряному просторі; 2) сукупність структур і організацій, що застосовують літальні апарати й мають аеродроми та техніку, що забезпечує польоти. Розрізняють [Авіацію цивільну](#) й [Авіацію військову](#). Перша поділяється на транспортну (для перевезень пасажирів і вантажу) та авіацію, що застосовується в нар. госп-ві (напр., у с. госп-ві для боротьби із шкідниками, внесення мінерал. добрив, дефоліації; при охороні лісів від пожеж; для нагляду за магістрал. нафто- та газопроводами; при топогр. зніманні значних територій земної поверхні тощо). Перші теор. обґрунтування літал. апарата, важчого за повітря, зробив італ. учений Леонардо да Вінчі на поч. 16 ст. 1 липня 1754 рос. учений М. Ломоносов продемонстрував модель гелікоптера із співвісними гвинтами. Перші практ. роботи зі створення безмоторних літал. апаратів, важчих за повітря, почалися у 2-й пол. 19 ст. Піонерами в цій справі були франц. моряк Ле Брі (у 1857–67 здійснив польоти на планері) та німецький інж. О. Лілієнталь (побудував і випробував у 1891–96 кілька планерів). 1881 в Росії мор. офіцер О. Можайський отримав привілей (патент) на «повітряний снаряд, обладнаний паросиловою установкою». До цього, у 1869–76 О. Можайський неодноразово приїздив у с. Вороновиця (нині смт Вінн. обл.), де працював над моделлю майбут. літака. 1882 літал. апарат був збудований, але мав вади у силовій установці й після доробки в 1885 під час зльоту зазнав аварії. У 1887–88 спробу побудувати літак (пароліт) зробив київ. інж. Ф. Гешвенд. Розробка двигуна внутр. згоряння дала поштовх дальшому розвитку й удосконаленню А. Американці, брати О. і В. Райт, встановивши на свій літак двигун внутр. згоряння, який працював на гасі, 17 грудня 1903 здійснили перший в історії авіації політ на літал. апараті з мотором. Улітку 1909 першим в Україні й Рос. імперії на планері власної конструкції в повітря піднявся одесит [М. Єфимов](#), електрик за фахом. Навесні 1910 на льот. полі Одес. аероклубу М. Єфимов здійснив політ на літаку з двигуном внутр. згоряння «Фарман-IV». Майже одночасно з ним, 23 травня 1910, на Сирец. іподромі проф. Політех. інституту [О. Кудашев](#) піднявся в небо на літаку власного виробництва «Кудашев-1». А 16 червня на Куренівському полі в Києві почав дослідні польоти на біплані «С-2» майбут. визначний авіаконструктор *І. Сікорський*, який 29 грудня 1911 на літаку «С-6» побл. Києва встановив перший світ. рекорд швидкості з

екіпажем (три особи) – 111 км/год. Розвиток А. в Україні пов'язаний з іменами *А. Уфимцева*, *Б. Стечкина*, [С. Гризодубова](#), *О. Мікуліна*, що заклали основи авіац. моторобудування, а також *Ф. Белкіна*, [В. Григор'єва](#), братів [Касянєнків](#), які будували літаки. Вагомий внесок у розвиток теорії і практики літакобудування зробили: *Л. Мацієвич*, якому належить ідея будування авіанос. кораблів; [Є. Крутєнь](#) – автор теор. праць про повітр. бої та літаки-винищувачі; *П. Нєстеров*, який уперше виконав ряд фігур вищого пілотажу, зокрема 27 серпня 1913 над Сирец. аеродромом у Києві – «мертву петлю» (називають також «петлею Нєстєрова»), а згодом над аеродромом у Жовкві під Львовом під час 1-ї світової війни, збивши австрій. повітр. розвідника, здійснив перший в історії А. повітряний таран; *С. Уточкін* та ін. (Див. також: [Авіаційно-космічна промисловість](#), Літакобудування).

Рекомендована література

1. Современное воздухоплавание, его культурное, экономическое и политическое значение. К., 1909;
2. Фербер Ф. Авиация, ее начало и развитие / Пер. с франц. К., 1910;
3. Татен В. Основы авиации / Пер. с франц. К., 1910;
4. Вель Д. А. Полет Блерно через Ламанш. К., 1910;
5. Вечфинский Г. Мировой воздушный флот в 1924 г. Франция. Англия. Германия. Малая Антанта и наши соседи. Х., 1924;
6. Крейсон П. М. Самолеты за 20 лет. Москва; Ленинград, 1934;
7. Мощковський Я. Записки пілота. К., 1938;
8. История воздухоплавания и авиации в СССР. Москва, 1944;
9. Авиация в Украине: Очерки истории. Х., 1995.

Бібліографічний опис:

Авіація / Є. М. Карпов, М. С. Кулик // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-42355>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).